

встановленого регламенту. Основною метою цих перевірок було виявлення порушень у прикордонній зоні та вжиття необхідних заходів для їхнього усунення. У разі фіксації порушень, що стосувалися позначення прикордонної лінії, митні органи оперативно інформували місцеве населення прикордонної смуги, а також відповідного комісара для координації подальших дій. Аналіз оперативних звітів засвідчував, що однією з основних загроз ефективності роботи митної варти було часте звільнення офіцерського складу. У зв'язку з цим існували обґрунтовані побоювання щодо витoku забороненої інформації, зокрема, даних про оперативні пункти та маршрути патрулювання, що могли бути передані особам, залученим до порушення митного кордону.

Зважаючи на існуючу систему охорони кордону, ефективність оперативних заходів значною мірою залежала від суворого дотримання режиму конфіденційності. Усвідомлюючи важливість цього аспекту, Міністерство фінансів рекомендувало регулярно змінювати розташування оперативних пунктів у тих підрозділах поліції та митної варти, де існували підозри щодо розкриття їхнього місцезнаходження місцевим жителям. У разі підтвердження такої загрози, підпорядковані митні управління мали негайно здійснювати відповідні зміни. Важливо підкреслити, що комісари прикордонних підрозділів володіли автономними повноваженнями у сфері оперативного управління. Така організація дозволяла забезпечити оперативність і гнучкість у реагуванні на змінні умови прикордонної безпеки.

Таким чином, оперативна діяльність митних органів Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період була вагомим елементом державної політики у сфері економічної безпеки, фінансової стабільності та охорони державного кордону. Система митних установ формувалася в умовах складної політичної ситуації, економічної реконструкції та потреби інтеграції різнорідних територій, що увійшли до складу відновленої держави після 1918 р. Митна служба виконувала не лише фіскальні, а й контрольні, профілактичні та контррозвідальні функції, скеровані на запобігання контрабанді, порушенню митних правил і зовнішньоекономічним злочинам. Важливою складовою оперативної роботи було співробітництво митних органів із прикордонною охороною, поліцією, що забезпечувало комплексний підхід до контролю руху товарів і осіб через державний кордон.

Іван Ковалик (Тернопіль)

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ПОЛЬЩІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Дослідження конституційно-правового статусу Православної церкви в міжвоєнній Польщі має важливе значення для розуміння особливостей державно-церковних відносин у Другій Речі Посполитій. Після відновлення незалежності у 1918 р. Польща успадкувала складну багатоконфесійну структуру населення, у межах якої православ'я було однією з провідних конфесій, зокрема у східних воєводствах. Правове становище Православної церкви у той період обумовлювалося конституційними принципами, політикою державної інтеграції, національних пріоритетів та міжнародних зобов'язань Польщі щодо захисту прав національних меншин. Аналіз нормативно-правової бази, урядових рішень та практики їх реалізації дозволяє виявити специфіку функціонування Православної церкви, механізми державного контролю, а також суперечності між проголошеними правовими гарантіями та адміністративною практикою.

Незважаючи на укладені міжнародні договори та положення Конституції Польщі 1921 р., державна політика щодо православних віруючих залишалася

непослідовною та зазнавала суттєвих трансформацій упродовж усього міжвоєнного періоду. Дослідники зазначають, що у міжвоєнній Польщі сформувалися три взаємовиключні концепції державної стратегії щодо Православної церкви. Перша передбачала її фактичну ліквідацію; друга була спрямована на «організаційну перебудову» церковної структури відповідно до інтересів держави; третя концепція передбачала формування «польської» Православної церкви, обмеженої у правах на церковне майно та земельні володіння, позбавленої зовнішньої підтримки та повністю підпорядкованої державним органам.

Правовий статус і структура Православної церкви в Польщі визначалися та регулювалися комплексом урядових і церковних актів. Зокрема 17 грудня 1920 р. польський уряд ухвалив декрет про передання у державну власність земель у низці повітів Речі Посполитої, у тому числі церковних угідь, що раніше належали Православній церкві. Цей акт був складовою державної політики, спрямованої на встановлення контролю над релігійними інституціями, особливо на східних теренах, де православ'я традиційно займало провідні позиції.

Подальшим кроком у регулюванні діяльності Православної церкви стало ухвалення 30 січня 1922 р. «Тимчасових правил про ставлення уряду до Православної Церкви в Польщі». Документ визначив основні засади функціонування Церкви та закріпив механізми державного впливу на її організаційну структуру. Однією з ключових причин його прийняття було прагнення обмежити вплив Російської православної церкви та водночас посилити контроль польської влади над православною громадою в межах Другої Речі Посполитої.

Унаслідок ухвалення цього документа Православна церква втратила значну частину своєї автономії та фактично була поставлена під прямий контроль польської державної влади. Церковні інституції дедалі більше перетворювалися на об'єкт політичного впливу, а їхнє керівництво було змушене діяти відповідно до визначених державою нормативів та політичних орієнтирів. Конфіскація церковного майна та закриття православних храмів призвели до суттєвого обмеження можливостей вірян у здійсненні релігійних практик і дотриманні конфесійних традицій. Політика польського уряду щодо Православної церкви нерідко перепліталася з ширшою національною політикою, у межах якої православне населення часто ототожнювалося з російською або українською етнічною спільнотою. Це додатково ускладнювало становище Церкви та її прихильників, створюючи напруження в конфесійній і національній сферах міжвоєнної Польщі.

Проголошення автокефального статусу Православної церкви (17 вересня 1925 р.) передбачало синодально-консисторський устрій цієї інституції. Керівництво церквою здійснював синод, до складу якого входили всі єпископи під головуванням екзарха-митрополита, а територіально утворено п'ять єпархій.

Проголошення автокефалії у поєднанні з діючими «Тимчасовими правилами» створило передумови для дерусифікації Церкви й дистанціювало її від Московського патріархату. Попри те польський уряд прагнув використати автокефалію як інструмент інтеграції православних громад у національне та суспільне життя держави.

30 грудня 1938 р. Рада Міністрів затвердила внутрішній статут Автокефальної Православної Церкви в Польщі, ухвалений Синодом, й Церква отримала офіційну назву «Польська Автокефальна Православна Церква». «Тимчасові правила», які майже дванадцять років були ключовим

нормативним документом владно-православних відносин, втратили свою чинність.

Таким чином, у міжвоєнній Польщі правовий статус Православної церкви формально ґрунтувався на принципах свободи віросповідання, але на практиці поєднувався з посиленням державним контролем та обмеженнями, зумовленими політикою національної інтеграції. Попри нормативні гарантії автономії, діяльність Православної церкви часто залежала від адміністративних рішень влади, що відображало напружені міжетнічні взаємини та прагнення держави впливати на конфесійний простір східних воєводств.

Володимир Ласяк (Тернопіль)

ВІДНОВЛЕННЯ ПОЛЬЩІ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Упродовж усього XIX ст. Польські землі були розділені між різними великими імперіями, які прагнули знищити польську ідентичність і спробувати нав'язати свою мову та культуру. Цими імперіями були Росія, Німеччина, Австро-Угорщина. Але польський народ, незважаючи на їхні спроби це зробити, не втрачав почуттів національної ідентичності й підтримував мову, культуру, традиції та ідею нації. Але підчас Першої світової війни поляки опинилися у вкрай складній ситуації, бо їм довелося воювати по обидва фронти, проте спільно метою їхньою була незалежність Польщі і їм удалося цього досягти при розпаді трьох імперій у 1919–1920рр у складі яких вони перебували. Унаслідок цього створилися сприятливі умови для відновлення незалежності польської державності.

Отже, польська незалежність була проголошена 11 листопада 1918 р. Велику роль у цьому процесі відіграв Юзеф Пілсудський, який прийняв від Регенської ради владу й очолив державу. Також він один із найперших скерував до всіх держав і урядів відозву про незалежність Польщі.

Проголошення незалежності почалося із формування нового державного устрою і запровадження демократичних реформ. Було проголошено свободу слова, друку, зібрань. Також відновлювалися заборони працювати в неділю та в свята запроваджувалися соціальні страхування на час хвороби. Ухвалені новий порядок виборів до, законодавчого сейму, де кожний громадянин Польщі, який досяг 25 річного, віку мав право обиратися до сейму, але діяли лиш три умови: не мав бути військовослужбовцем діючої армії, не мав бути засуджений за тяжкі злочини і мав бути не позбавлений громадських прав. Вибори були загальними рівноправними і таємними.

Отже, законодавчий сей відіграв важливу роль у відродженні та утворенні незалежної Польщі, Головним завданням було створення нової законодавчої бази, розроблення нової конституції, яка утверджена 17 березня 1921 р. й існує до сьогодні. Також її головним петаням було відстоювання інтереси Польщі на між народні арені, також туди входили представники різних політичних сил, що представляли демократичний характер молодій держави на міжнародні арені.

Важливим досягненням для поляків стало піднесення національної свідомості селян та робітників, а саме-відновлення у школах занять польською мовою, де учні також дізнавалися багато про свою країну та культуру. Відроджувалось також культурні товариства та багато інших громадських структур, які сприяли єдності нації. Народ активно підтримував державо творчі процеси та боротьбу за збереження територіальної цілісності.

Але держава не може існувати без війська тому розпочато розбудову та реформацію війська польського. Насамперед створена регулярна армія, яка